

прямому значенні, так і в переносному. Таке явище можна пояснити тим, що сам режим протесту, боротьби чи навіть війни в певний спосіб висуває жінку на другий план і демонструє її безсилість в порівнянні із чоловіками. У романі ми зустрічаємо такі найменування жіночих образів: **мамка** (*Мамка потім раділа за нього три дні*) [4, с.20], **баба** (*...матимуть привід звинуватити в цьому бабу*) [4, с. 27]; **кізочки** (*Було кілька кізочок із плоскими диктофонами, які дуже легко вибивалися з рук*) [4, с. 224], (*Дивуючись потім власній стриманості, хоч міг би й у лоба дати, дарма, що баба, пояснив: «Лікувати мене можуть тільки люди в білих халатах. Сходи по халат, коза»*) [4, с. 22], **сучка майданута** (*Мені ж, «сучці майданутій», не заховатися*) [4, с. 234], **сучка** (*...знаю тебе, сучка, у тебе чоловік у «Беркуті», убивця дітей...*) [4, с. 239];

Лексико-семантична група на позначення певної дії. Виокремивши лексеми аналізованої групи, можемо сказати, що їх конотаційне тло вирізняються дієвістю, динамічністю та гнучкістю. Це можна обґрунтувати, дивлячись на провідний мотив цілого роману, адже події, які відбувалися на Майдані, були швидкими, непередбачуваними і жорстокими: подібно, характер мовлення учасників набуває таких же рис. Градаційно воно наповнюється неологізмами, лайливими словами, сленгом, жаргоном, і, навіть, майданівським арго, яке із швидкими темпами переходить до активної лексики мовців. Це такі слова: **загнула** (*То вже Танька загнула*) [4, с. 56], **триндіти** (*Триндіть по телефонах та між собою...*) [4, с.76], **товчу** (*Але вчора я тому типові товчу: командире, коротше, нічого не знаю, не при ділах!*) [4, с. 83], **гребуть, не перегребуть** (*...поки менти не гребуть усіх гамузом. Як почнуть, усіх не перегребуть*) [4, с. 83], **бісять** (*Ось що бісять...*) [4, с. 8].

Отже, можемо сказати, що будь-які зміни у житті суспільства відбиваються у мові художніх творів, а слова, утворені під час суспільно-політичних зрушень, набувають різних конотаційних відтінків і значень, які можна виокремити за принципом різних тематичних груп. Така тенденція пов'язана насамперед із народженням нових явищ, яким треба дати назву, та гостротою світосприйняття автором загалом та його героями зокрема нових подій. Конотаційність лексики у романі «Вогняна зима» зумовлена виявом ставлення мовця до позначуваного, його розумінням концептуальної картини світу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бойко Н. І. Українська експресивна лексика: семантичний, лексикографічний і функціональний аспекти : [монографія] / Н. І. Бойко. – Ніжин : ТОВ «Видавництво «Аспект-Поліграф»», 2005. – 552 с.
2. Гамзюк М. В. Емотивний компонент значення у процесі створення фразеологічних одиниць. – К.: ВЦ КДЛУ, 2000. – 256 с.
3. Жаркова Л. П. Емоційно-оцінні назви осіб у системі художньо зображальних засобів мови / Л. П. Жаркова // Мовознавство. – 1970. – № 2. – С. 76–80.
4. Кокотюха А. Вогняна зима: роман / Андрій Кокотюха – Харків: Клуб Сімейного дозвілля, 2015. – 352 с.
5. Левченко С. П. Просторічний різновид розмовної лексики в сучасних російських і українських словниках / С. П. Левченко // Українське усне літературне мовлення. – К. : Наук. думка, 1967. – С. 93–102.

Товпига Л.

Науковий керівник – професор Лановик М. Б.

НЕОРОМАНТИЧНІ ТЕНДЕНЦІЇ В РОМАНІ ОЛЕКСАНДРА ГРІНА «ТА, ЩО БІЖИТЬ ПО ХВИЛЯХ»

На порозі ХХ століття одним з найцікавіших проявів мистецтва стає неоромантизм зі своєю самобутньою та неординарною культурною парадигмою. Цей феномен настільки поліаспектний, що й досі знаходимо різні трактування як самого явища, так і його дефініції. Зокрема, Л. В. Миронюк відзначає наявність різних тлумачень терміна неоромантизм, у зв'язку з чим він вживається «як елемент романтизму в літературі кінця ХІХ століття (М. Моклиця, З. Геник-Березовська); як загальна назва літературної епохи кінця ХІХ століття (Д. Наливайко); як окрема течія ранньомодерністичної літератури (С. Павличко, В. Пахаренко, Ю. Попов); як окремий структурно-семантичний тип (О. Колінчук)» [3, с. 139].

Коли на межі 1880-1890 рр. в осередку берлінського аристократичного товариства вперше заговорили про неоромантизм, у далекій Вятській губернії 1880 року народився Олександр Степанович Гринецький – «иностронец русской литературы», як називали його радянські літературознавці.

Неоромантизм для О. Гріна став не тільки способом його самовираження як письменника, а й як естетична та світоглядна система. Через свою «інакшість» тогочасна радянська літературна критика не вважала Гріна серйозним письменником, звинувачуючи в епігонстві та буржуазному космополітизмі. Про байдужість критики до творчості О. Гріна писав поет Вс. Роджественський: «Дивувало те, що О. С. Грін, письменник такої тонкої духовної організації і творчої своєрідності, і на початку своєї літературної діяльності, і в період зрілості таланту не сприймався серйозно дореволюційним літературним середовищем. Здебільшого його вважали представником легкого, захопливого жанру і як автору відводили йому місце на сторінках малошанованих тижневиків. ...»* [1, с. 63]. Не сприймало радянське

літературознавство не тільки О. Гріна та його неоромантичну творчість, а й власне неоромантизм як літературне явище. Ф. Мерінг писав: «Новий романтизм перебуває набагато нижче від старого, який, хай там як, є відбитком великого повороту в історії суспільства. Історично неоромантизм становить собою не що інше, як передсмертні судоми літератури й мистецтва, котрі борсаються в залізних обіймах капіталізму, і, зрештою, саме воля «капіталістичної» публіки диктує йому свої закони» [5, с. 362].

З огляду на те, що Грін сприймався сучасниками як письменник-фантаст, новітня літературна критика, перечитуючи класику радянського періоду, розглядає прозу Олександра Гріна вже не в межах романтичної традиції, а в річищі неоромантизму з його численними зв'язками з символізмом. Проте, таких праць обмаль, чим і зумовлюється актуальність статті. Праця І. Васильєвої «Феномен неоромантизму в художній культурі Росії ХХ століття» 2011 р. та монографія М. Кобзева «Роман Олександра Гріна» 1984 р. розглядають тільки окремі аспекти неоромантичних мотивів у творчій спадщині письменника. Мета статті – розкрити нові підходи до аналізу творчості О. Гріна як неоромантика на матеріалі роману «Та, що біжить по хвилях».

В Росії, як і в інших країнах (Франція, Німеччина), неоромантизм виник як реакція на дегуманізацію суспільного життя. Радянська Росія початку ХХ століття переживала революційні зміни, а Олександр Грін не тільки стежив за цим, але й безпосередньо брав участь. Варто зауважити й те, що Грін-неоромантик виріс з Гріна-реаліста (новели «Марат», «Карантин», «Апельсини» та ін.). Дуже швидко розчарувавшись у революційній діяльності, Грін змінив не тільки власний світогляд, але й творчу манеру. На зміну реалістичним новелам, основними персонажами яких зазвичай були революціонери, прийшли твори, дія яких здебільшого відбувається у видуманій, фантастичній країні, яку пізніше сам письменник назвав Грінландією. Зурбаган – одне з найперших видуманих приморських міст у творчості Гріна. Згодом на карті Грінландії появлятимуться нові міста та моря, гори та ріки. Таким чином, «гринівський» неоромантизм можна трактувати як певну форму втечі від реальності.

«Та, що біжить по хвилях» – найпоетичніший роман Гріна. «Та, що біжить» - не роман, а поема, яка глибоко хвилює, і це відчуття розділяють зі мною багато друзів, яким я давав її читати. Мені здається, я не помилюся, сказавши, що це Ваша найкраща річ: серед інших творів, цікавих, захопливих, чаруючих, - «Та, що біжить» просто підкорює, після неї сняться сни... Дякую і за надіслану книгу і, головне, за те, що Ви її написали», – відгукувався про роман Г. А. Шенгелі, доволі вимогливий радянський критик [1, с. 199].

Про виникнення задумки цього роману, згадувала дружина Олександра Степановича – Ніна Миколаївна. Коли Грін працював над романом, у них з дружиною зав'язалась розмова про те, «що багато доживають до глибокої старості, ні разу не отримавши від життя те, що втамувало б їх душу. Так і їх душа, поглянувши на світ, в'яне не розквітнувши. Інші ж на все на своєму шляху кидаються жадібно, безперервно помиляються і теж незадоволені йдуть із життя. Треті бояться помилитись і проходять повз своєї долі» [1, с. 200]. Ось чому проблема зустрічі/незустрічі з мрією, яка по суті своїй є неоромантичною, стала темою роману «Та, що біжить по хвилях».

Томас Гарвей, молодий юнак, за доволі дивних обставин опиняється в приморському містечку Лісс, де він багато часу проводить за розмовами з своїми друзями: лікарем Філатром та Стерсом. В бесіді Гарвей розкривається як людина, яка свідомо прагне до чогось, та це «щось», що в романі іменується як «Нездійснене», часто виглядає зовсім недосяжним: «Переїжджаючи із міста в місто, із країни в країну, я покоровився силі могутнішій, ніж пристрасть чи манія. Рано чи пізно, під старість чи в розквіті сил Нездійснене кличе нас, і ми обертаємось, стараючись зрозуміти, звідки прилетів клич. Тоді, отямившись серед свого світу, спохопившись і цінуючи кожен день, ми вдивляємось в життя, всім єством стараючись розгледіти, чи не починає збуватись Нездійснене? Чи не ясний його образ? Чи не потрібно тепер тільки протягнути руку, щоби схопити й утримати його риси, які ледь-ледь миготять?» [2, с. 115]. Така гонитва за «тим, що не збулось» характерна для неоромантичного героя, що наділений особливим світовідчуттям, тягою до незвіданого та прекрасного. Іншими словами, особистість в неоромантичному дискурсі – це «цілісна людина», яка прагне віднайти сенс власного життя, і боїться пропустити той момент, коли його досягнення стане можливим. Тому й Томас, коли під час гри в карти, чітко почув жіночий голос, що промовляв «Та, що біжить по хвилях», мужньо й без сумнівів піддається несвідомому заклику, і вирушає в плавання на кораблі з такою ж назвою – «Бегущія по волнам», відчуваючи, що це «Нездійснене» промовляє до нього.

Подорож по морю – один з головних сюжетних мотивів роману, який відображає шлях душі Гарвея. Бурхлива морська стихія асоціюється з внутрішніми переживаннями людини. Образ моря поєднує в собі зовнішнє і внутрішнє, символічно виражаючи ідею єдності мікро- та макрокосму, душі людини і Всесвіту. Корабель в романі символізує силу духу та прагнення до щастя, а плити на ньому – означає переборювати часопростір назустріч іншим світам. Саме корабель стає тим місцем, де дійсне та реальне перетинаються. Там Гарвей зустрічається з Фрезі Грант, дівчиною, що чудом з'являється серед

1. *Тут і надалі переклад наш

моря. Тут відбувається зустріч з «Нездійсненим», і стає зрозуміло, хто шепнув Гарвею слова «та, що біжить по хвилях».

Фантастична Фрезі – дівчина-привид, а заодно – реальна особа, яка, за легендою жителів портового містечка Гель-Гью, втекла від батька і нареченого, через невиконане ними бажання, на чудовий світлий острів і з того часу гуляє хвилями, допомагаючи всім, хто зазнав лиха. Образ Фрезі Грант – один з ключових образів роману, образ, що символізує втілену мрію, а також вічний рух, красу і високий сенс подорожей. З образом «тієї, що біжить по хвилях» пов'язаний неоромантичний мотив вічної подорожі, мандрівки як подолання буденності і пустоти життя. Характерний у цьому сенсі і фінал роману:

«Ну ось, – сказала Дезі, усівшись і здихнувши з полегшенням, – доброго вечора і тобі, Фрезі! – Доброго вечора! – почули ми з моря. – Добрий вечір, друзі! Чи не сумно вам на темній дорозі? Я спішу, я біжу...» [2, с. 395]. Фрезі, яка уособлює собою вічний рух та вдосконалення, не боїться зробити крок у безодню, вона переборює порожнечу сльозом чуда і великою владою чудесного.

З образом Фрезі пов'язаний ще один важливий символ роману – символ острова:

« – Для мене там, – пролунала тиха відповідь, – тільки хвилі і посеред них один острів; він сяє все далі, все яскравіше. Я дуже поспішаю; я побачу його на світанку. Прощайте! Все ще збираєте свій вінок? Чи блищать його квіти? Чи не сумно вам на темній дорозі?» [2, с. 231].

У збірнику середньовічних ірландських легенд «Подорож святого Брендана» описується таємничий острів, в центрі якого росте високе дерево (Дерево Життя), а через острів течуть ріки життя, молодості та смерті. У цьому випадку, як і у випадку «Тієї, що біжить по хвилях», ми маємо справу з символікою земного раю, близького до блаженної землі Атлантиди в німецьких романтиків. Так, у фантастичній повісті Гофмана «Золотий горнець» студент Ансельм одружується з прекрасною змією Серпентиною, дочкою могутнього чарівника Саламандра, і отримує в нагороду масток у чарівній країні Атлантиді. Міф про зниклий острів часто використовували німецькі романтики. Міфологема таємничого острова присутня і в романі «Та, що біжить по хвилях».

Важливу роль у романі відіграють два жіночі образи – Біче Сеніель та Дезі (майбутня дружина Гарвея), які є для головного героя персоналізованими відображеннями ідеального образу Фрезі Грант, будучи двома протилежностями. Біче Сеніель – є символом раціонального та логічного світового начала, а Дезі – являє собою його романтичну та творчу сутність. Біче не здатна повірити в існування Фрезі Грант, а Дейзі навпаки – сама ж здогадується про зустріч Гарвея з Фрезі і приймає його слова без краплі сумніву. За допомогою Дезі, Грін вибудовує нову, неоромантичну концепцію особистості, яка, згідно з неоромантичним поглядом на світ, відкриває для себе фантастичні, ірреальні речі, оскільки розглядає їх з особливої точки зору – крізь призму ілюзії.

Взаємодія між реальним світом та міфологічним, який представляє Фрезі Грант, розвиває неоромантичну концепцію єдності ідеалу та реальності, мрії та дійсності. Цю ідею можна вважати продовженням концепції В. Гюго про існування протилежностей, яка детально описана в «Передмові до Кромвеля»: «...Реальність виникає із цілком природного синтезу двох форм: високого і гротескного, які поєднуються в драмі так, як вони поєднуються в житті і творі, оскільки істинна поезія, поезія цілісна полягає в гармонії протилежностей». [4, с. 9]. Така гармонія міфічного та реального в романі «Та, що біжить по хвилях» демонструє Гріна-неоромантика, для якого поняття фантазія, мрія, прекрасна невідомість були священними. І саме вони були головними героями його творів нарівні з Фрезі Грант, Біче Сеніель, Дезі та Томасом Гарвеєм. Втілення Нездійсненого, Прекрасної Невідомості в земному бутті – лейтмотив творів О. Гріна, який неоромантичний априорі.

Дискурс неоромантизму О. Гріна – це багатий фантастичний світ, який існує за принципами гармонійності та взаємозв'язку. Його герої – це сильні, сформовані особистості, які не бояться долати перешкоди на зустрічі до мрії. Наявність неоромантичних мотивів та символів, зв'язок із традиціями романтизму, акцент на багатому внутрішньому світі людини, ще раз доводить необхідність глибокого дослідження творчості Олександра Гріна як представника неоромантичної течії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Варламов А. Александр Грин / А. Варламов. – М.: Молодая гвардия, 2005. – 276 с.
2. Грин А. Алье паруса. Бегущая по волнам / А. Грин. – М.: Астрель, 2009. – 397 с.
3. Долга Н. Неоромантизм як явище перехідної художньої свідомості / Н. Долга // Південний архів. Сер.: Філологічні науки. – 2009. – Вип. 45. – С.35-49.
4. Луков В. Французский неоромантизм / В. Луков. – М.: МосГУ, 2009. – 102 с.
5. Меринг Ф. Литературно-критические статьи / Ф. Меринг; [пер. с нем.] – М.: Художественная литература, 1964. – 536 с.